

บทที่ 10

เส้นทางสู่สันติภาพจังหวัดชายแดนใต้

10.1 ความนำ

กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพชายแดนใต้คือหน้าอีกชั้นหนึ่งเมื่อมีการพบปะครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2556 ที่ประเทศมาเลเซีย นับว่าเป็นประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่งของการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เปิดแนวรุกทางการเมืองโดยวิธีการพูดคุยในต่างประเทศ ซึ่งต่างก็เชื่อว่าจะนำสันติภาพคืนสู่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหวังที่จะยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในขณะนี้ อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาภายในประเทศ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร โดยกองอำนาจรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ซึ่งได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วยนโยบายที่มีแผนงานอย่างชัดเจน ซึ่งที่ผ่านมาได้ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจหลายประการ อย่างเช่น การแสดงเจตนายุติการก่อเหตุรุนแรงของสมาชิกขบวนการหลายราย อันเป็นผลจากนโยบายการนำคนกลับบ้าน และความสำเร็จด้านการข่าวที่เกิดจากความร่วมมือของประชาชนในการแจ้งเบาะแสซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติด้านยุทธการอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนด้านมวลชนที่สามารถเรียกความรู้สึกที่ดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนให้กลับคืนมาอีกครั้ง ซึ่งในห้วงที่ผ่านมาเรียกได้ว่าประชาชนตกเป็นเหยื่อของการยุยงปลุกปั่นจนเกิดความหวาดระแวง และกลายเป็นความแตกแยกตลอดมา

หนังสือที่แนะนำอ่านเพิ่มเติมคือ งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสังเคราะห์ความรู้ด้านพหุสังคม ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ณรงค์ ศรีสุวสดี และคณะ, 2558) รวมถึงวิทยานิพนธ์ภาคภาษาอังกฤษต่าง ๆ เช่น เรื่อง “De-radicalization of minority dissent: a case study of the Malay-Muslim movement in southern Thailand, 1980-1994” (Wan Mahmood, S.S., 1998) เรื่อง “The Politics of Ethnic Representation: Malay-Muslims in Southern Thailand and Thai Buddhists in Northern Malaysia” (Wan Mahmood, S.S., 2007) และเรื่อง “Muslim separatism: the Moros in Southern Philippines and the Malays in Southern Thailand” (Che Man and Wan Kadir, 1987) เป็นต้น

10.2 กิจกรรมเสวนาสัมพันธ์

เกี่ยวกับเส้นทางสู่สันติภาพนั้น การยืนยันได้จากการเปิดใจของนางเจ๊ะบุงอ อีบาราเอง ประชาชนในพื้นที่อำเภอยะหา จังหวัดยะลา กล่าวในโอกาสร่วมกิจกรรมเสวนาสัมพันธ์กลุ่มมวลชนเพื่อสานใจสู่สันติ ซึ่งหน่วยในพื้นที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2556 โดยกล่าวว่า “ในอดีตเมื่อประสบปัญหาไม่มีผู้มาช่วยเหลือ และมีความกลัวไม่กล้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ แต่หลังจากที่เจ้าหน้าที่เข้ามาสร้างความคุ้นเคยรวมทั้งได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หลายครั้งทำให้เปลี่ยนความรู้สึกไปในทางที่ดี ความกลัวและความหวาดระแวงอย่างในอดีตหมดไป ปัจจุบันนี้เมื่อมีปัญหาจะไปหาเจ้าหน้าที่เพื่อขอความช่วยเหลือและแก้ปัญหาพร้อมกัน” เรื่องนี้อาจดูเหมือนเป็นเรื่องเล็ก ๆ หากเปรียบเทียบกับสถานการณ์การก่อเหตุรุนแรงที่สร้างความสะเทือนขวัญและกลายเป็นข่าวใหญ่ไปทั่วโลก แต่ด้วยข้อเท็จจริงแล้ว ความรุนแรงที่เกิดขึ้นไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดชัยชนะสงครามมวลชนอย่างในขณะนี้ หากเปรียบเทียบกับสงครามกลางเมืองในประเทศซึ่งประชาชนลุกฮือออกมาต่อต้านรัฐบาลจนเกิดเหตุการณ์นองเลือดในหลาย ๆ ประเทศ จะพบคำตอบที่ชัดเจนว่าแม้ว่าขณะนี้ยังไม่สามารถยุติการลอบก่อเหตุรุนแรงได้ แต่เรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในการดึงมวลชนไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของขบวนการได้เป็นผลสำเร็จอย่างงดงาม เพราะในห้วงที่ผ่านมากลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงได้มีความพยายามที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์เช่นดังกล่าวตลอดเวลา

แต่นี้คือผลของการปฏิบัติงานในห้วงที่ผ่านมาของนโยบายสานใจสู่สันติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ตามกรอบยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ซึ่งรัฐบาลได้นำยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้มาบูรณาการร่วมกัน และกำหนดเป็นนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555–2557 เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีกรอบแนวคิดที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง, การเปิดพื้นที่การต่อสู้ด้วยสันติวิธี, การสร้างสมดุลโครงสร้างอำนาจการปกครองและการบริหาร, การเคารพสิทธิมนุษยชน, ยึดมั่นในหลักนิติรัฐและนิติธรรม, สังคมไทยและทุกภาคส่วนร่วมรับรู้เข้าใจและแก้ปัญหาพร้อมกัน รวมทั้งกลไกการดำเนินการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

10.3 การขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์

การประสานที่สอดคล้องและส่งเสริมกันทุกมิติอย่างสมดุล ส่งผลให้เกิดทิศทางอันเป็นวิสัยทัศน์ของนโยบายฉบับนี้คือ “การมุ่งให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไขของการใช้ความรุนแรง มีสถานะแวดล้อมที่พร้อมและเอื้อต่อการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งโดยสันติวิธี ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจ ไว้วางใจ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติภาพ” สำหรับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ 9 ข้อ มีเป้าหมายรวมจำนวน 29 ประการ และกำหนดเป็นเป้าหมายเร่งด่วนจำนวน 5 เป้าหมาย เพื่อให้บรรลุผลภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐทุกกระทรวง ทบวง กรม กอง ต้องกำหนดแผนงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รัฐบาลตั้งขึ้น มีผู้กล่าวว่า ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีโจทย์อยู่ 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นธรรม ด้านอัตลักษณ์ ด้านความปลอดภัย และด้านคุณภาพชีวิต ถ้าตอบโจทย์ 4 ด้านนี้ได้ทุกอย่างก็อาจจบได้

หากพิจารณาถึงเป้าหมาย 29 ข้อของแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่า เป้าหมายทั้งหมดจะนำไปสู่การตอบโจทย์ทั้ง 4 ด้านนั่นเอง อย่างเช่น เป้าหมายข้อที่ 6 ที่ระบุว่า “กระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้รับการสนับสนุน โดยให้ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา และชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้ง และการระงับข้อพิพาท ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลกระทบได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรม” เป้าหมายข้อนี้จะไปตอบโจทย์ด้านความเป็นธรรม ซึ่งในปัจจุบันได้ปรากฏผลมาแล้วด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการเยียวยา พร้อมกำหนดหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นทางการ นี่คือตัวอย่างหนึ่งของการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้านความเป็นธรรม ภายใต้นโยบายที่กำลังดำเนินการในปัจจุบัน ส่วนด้านอัตลักษณ์ มีระบุในข้อที่ 13 ระบุว่า “สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนได้รับการพัฒนาคุณภาพของหลักสูตรการศึกษา และครูทั้งสายสามัญและศาสนาอย่างครบถ้วน และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานกลางของประเทศ” ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ออกหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรสองระบบสอนควบคู่กับหลักสูตรสามัญอย่างละ 8 กลุ่มสาระ โดยให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน และขณะนี้โรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายแห่งนำระบบนี้มาใช้ตามความต้องการของประชาชน โดยหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมด้านศาสนา และศาสนาคือที่มาของ อัตลักษณ์นั่นเอง สำหรับระเบียบเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของนักเรียน นักศึกษา ได้แก้ไขให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม

แบบมุสลิมไปก่อนหน้านี้แล้ว ส่วนด้านภาษาได้มีการก่อตั้ง “สถานีวิทยุโทรทัศนและวิทยุกระจายเสียงภาษามลายู” กระจายเสียงตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนอย่างทั่วถึง หลังจากที่สถานีโทรทัศนกองทัพบกช่อง 5 ส่วนภูมิภาค เปิดการกระจายเสียงภาษามลายูในบางช่วงเวลาที่เราเรียกว่า “ทีวีก็ต่อ” มาก่อนนี้

ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือส่วนหนึ่งที่เคยเป็นข้อเรียกร้องของผู้นำศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อครั้งอดีต ส่วนการแก้ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่มีขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ระหว่างผู้แทนรัฐบาลกับแกนนำของขบวนการต่าง ๆ ถือว่าอยู่ในระยะเริ่มต้น ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรกับการบรรลุผลเป็นความสำเร็จ หากแต่การแก้ปัญหาภายในประเทศตามนโยบายที่ผ่านมา เริ่มปรากฏผลออกมาแล้วหลายประการดังที่กล่าว หากเปรียบเทียบการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้กับการวิ่งเพื่อเข้าสู่เส้นชัย ซึ่งมีผู้กล่าวว่า หากต้องการเข้าถึงเส้นชัยในเวลาอันรวดเร็ว ต้องไม่เสียเวลากับการเก็บดอกหญ้าที่ติดซากางง ซึ่งอาจเปรียบได้กับการสร้างสันติภาพที่แท้จริง จะต้องไม่กังวลกับสิ่งที่ไม่ใช่ปัจจัยแห่งชัยชนะของสงครามมวลชนที่เป็นอยู่ในขณะนี้

10.4 สันติภาพจากมุมมองในพื้นที่

เมื่อวันที่ 10 ก.ค. 2558 เว็บไซต์ Deep South Watch เผยแพร่ปาฐกถาพิเศษ อาจารย์ซอและห์ ตาและ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษและการลงทุน มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ในหัวข้อ “เส้นทางสู่สันติภาพ” ในงานเสวนายืนยันข้อเสนอเชิงนโยบาย เวทีเชื่อมเครือข่ายสานพลังขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อปฏิรูปชายแดนภาคใต้ จัดโดยสภาพพัฒนาการเมือง เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2558 ที่มหาวิทยาลัยฟาฏอนี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อาจารย์ซอและห์ กล่าวว่า เราต้องสร้างสันติภาพที่มาตุภูมิ ที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในหัวข้อ “เส้นทางสู่สันติภาพ” ถึงแม้ไม่ได้เขียนต่อเติมว่าเป็นสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็คงจะเข้าใจกันเองว่า บริบทพื้นที่ที่เรากล่าวถึงย่อมสื่อถึงพื้นที่ที่เป็นมาตุภูมิที่เราเกี่ยวข้องด้วยอย่างแน่นอน และถึงแม้ว่าเราจะเขียนว่าเส้นทางสู่สันติภาพเป็นการสื่อสารถึงอนาคต แต่เราก็คงไม่เพิกเฉยและไม่ละเลยที่มองย้อนหลังว่า เราได้เดินทางมายาวไกลแค่ไหนแล้ว และเดินมาได้อย่างไร เราสามารถถอดบทเรียนอะไรได้บ้างในการที่จะเดินทางต่อไปข้างหน้า บนเส้นทางสันติภาพที่เราวาดฝัน

อันที่จริงอิสลามให้ความสำคัญกับสันติภาพอย่างยิ่งยวด เพราะหากปราศจากสันติภาพ การเผยแผ่สัจธรรมความดีงามทั้งหลาย พัฒนาการต่าง ๆ จะหยุดชะงักอารยธรรมจะไม่ได้รับการก่อกำเนิดและต่อยอดขึ้นมาได้ โดยธาตุแท้มนุษย์ทุกคนปรารถนา

และต้องการสันติภาพ เพราะประสบการณ์ของมนุษยชาติได้ให้บทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่ไร้สันติภาพจนก่อให้เกิดความรุนแรง สงคราม และความสูญเสียมาากเกินคณานับ

ความเข้าใจผิดเรื่องการใช้กำลังเรียกกร้องสันติภาพ ความไร้สันติภาพที่นำไปสู่การทำลายล้าง มันไม่มีผู้ชนะที่แท้จริง มีแต่ผู้แพ้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่เป็นรากหญ้าทั้งหลาย เพียงแต่ว่าประสบการณ์ส่วนหนึ่งของมนุษย์ได้ถูกถ่ายทอดว่า สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น ถ้าปราศจากการใช้กำลัง ใช้ความรุนแรง ความสูญเสียและการเสียสละ จึงทำให้คนกลุ่มหนึ่งเชื่อในการใช้กำลังเพื่อเรียกกร้องสันติภาพ ดังนั้นปรากฏการณ์ที่มีการใช้กำลังความรุนแรงในขณะที่มีการพูดคุยเจรจาจากสันติภาพ จึงมักปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองเจรจา ถึงแม้มันจะสุ่มเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อเส้นทางสันติภาพก็ตาม

หลักการคำสอนอิสลามได้สอนมนุษย์ทั้งในเรื่องสัจธรรมหรือความเป็นจริงที่เกี่ยวกับมนุษย์และอุดมการณ์ที่มนุษย์จะต้องยึดมั่นเพื่อสถาปนาความสุขสันติในโลกนี้ สัจธรรมเกี่ยวกับมนุษย์นั้น อัล-กุรอานได้เปิดเผยถึงธาตุแท้หรือสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ที่ขบสร้าง ความเสียหายบนหน้าแผ่นดินและขบหลังเลือด ด้วยสาเหตุที่มนุษย์มีอารมณ์ มีตัณหาและกิเลส ปราศจากอำนาจที่มีอิทธิพล และใช้อำนาจอิทธิพลเพื่อครอบครองความมั่งคั่ง ถึงแม้จะต้องบุกกรุก รุกราน สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ดังที่บรรดานักล่าอาณานิคมหรือมหาอำนาจได้ไปรุกรานล่าอาณานิคมเกือบทั่วโลกหรือสงครามขยายดินแดนในอดีต ผลพวงของอดีตในหลาย ๆ ประเทศก็ยังคงก่อให้เกิดความไร้สันติภาพจนกระทั่งถึงวันนี้

เมื่อมีความอยู่ดีธรรม ย่อมไร้ซึ่งสันติภาพ สัจธรรมและปรากฏการณ์ของความไร้สันติภาพส่วนหนึ่งมาจากความอยู่ดีธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม อิสลามให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ฐานะตำแหน่งของความยุติธรรมอยู่ใกล้เคียงกับความยำเกรงหรือความศรัทธาต่อพระเจ้า ดังอัล-กุรอานได้กล่าวว่า “จงยุติธรรมเถิด ความยุติธรรมใกล้เคียงใจอย่างมากกับความยำเกรง” หมายความว่าผู้ละเมิดความยุติธรรมย่อมแสดงถึงความมีปัญหาของความศรัทธาและความยำเกรง เป็นบุคคลที่ไม่กลัวบาปและพร้อมที่จะละเมิดความยุติธรรม จนนำไปสู่การสร้าง ความเคียดแค้นอาฆาตและโต้กลับด้วยความรุนแรงและสงคราม

บทเรียนจากการละเมิดความยุติธรรมที่นำไปสู่สงคราม แม้กระทั่งในโลกมุสลิมเอง การละเมิดความยุติธรรมก็ได้นำไปสู่สงครามและความสูญเสีย ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอาเจห์ อินโดนีเซีย เมื่อรัฐบาลกลางอินโดนีเซียไม่สามารถสถาปนาความยุติธรรมต่อประชาชนชาวอาเจห์ ประชาชนในพื้นที่ที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง การปกครองและการจัดการทรัพยากรของตัวเอง อำนาจและผลประโยชน์ตกอยู่กับนายทหารที่เป็นชาวชวา สุดท้ายนำไปสู่สงครามกลางเมืองที่ใช้เวลาหลายสิบปี สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินมากมาย

กว่าจะนำสู่สันติภาพและแก้ไขความยุติธรรมได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นประชาชนชาวมุสลิมประเทศเดียวกัน

เหตุการณ์คล้ายคลึงกันที่เกิดสงครามแยกประเทศระหว่างปากีสถานตะวันออกและตะวันตก เนื่องมาจากชาวบังกลาดีที่พำนักในประเทศปากีสถานตะวันออกรู้สึกถูกกีดรองและละเมิดความยุติธรรม เพราะอำนาจในการปกครองและผลประโยชน์ตกอยู่กับชาวปัญจาบซึ่งเป็นกลุ่มชนและเผ่าพันธุ์ที่มาจากปากีสถานตะวันตก เป็นชนกลุ่มน้อยที่มาครอบครองในดินแดนที่อยู่อาศัยของชาวบังกลาดีส่วนใหญ่ จึงก่อให้เกิดความเคียดแค้นและได้นำสู่สงครามระหว่างมุสลิมด้วยกัน สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินมากมาย จนนำไปสู่การแยกประเทศ กลายเป็นประเทศบังกลาเทศในที่สุด

10.5 เจื่อนใจและอุปสรรคการสร้างสันติภาพชายแดนใต้

ความไร้สันติภาพ ความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจัยส่วนหนึ่งก็มาจากความยุติธรรมเคียงคู่ปัญหาประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ ปัญหาความยุติธรรมหากไม่ได้รับการแก้ไขจะเปรียบเสมือนระเบิดเวลา พร้อมทั้งจะระเบิดในวันใดวันหนึ่ง ถ้าหากคนส่วนใหญ่ในพื้นที่รู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมและถูกละเมิด ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมด้านโครงสร้างสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้นกลไกหนึ่งที่จะขับเคลื่อนต่อเส้นทางสันติภาพชายแดนใต้ก็คือการปฏิรูปและปรับปรุงโครงสร้างสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและการเมืองการปกครองจนคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่ได้รับรู้สึกเหลื่อมล้ำอีกต่อไป และได้สัมผัสกับความยุติธรรมอย่างแท้จริง

ความยุติธรรมอาจจะเพียงความรู้สึกที่เป็นมายาคติ หรืออาจจะเป็นความผิดพลาดของการกำหนดนโยบาย ทั้งสองประการนี้ควรได้รับการแก้ไขเยียวยา ปรับเปลี่ยนปฏิรูป รวมทั้งสื่อสารให้เข้าใจบทบาทในการสำรวจความรู้สึกกยุติธรรม เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปเปลี่ยนแปลง อันนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทหน้าที่ภาคประชาสังคมที่จะต้องสื่อสารให้ภาครัฐได้รับรู้และเข้าใจ การปล่อยปละละเลยจะกลายเป็นอุปสรรคและขวางกั้นต่อเส้นทางสันติภาพต่อไปในอนาคต

นอกเหนือจากการเปิดเผยถึงสังคมนานของมนุษย์ และวิกฤติที่จะเกิดกับสังคมมนุษย์ อิสลามได้ปลูกฝังอุดมการณ์ คุณธรรม เพื่อควบคุมกำกับสัญชาตญาณดิบ และชี้แนะแนวทางสันติสุข โดยกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ได้ตระหนักว่าเดิมทีเขาเป็นชาวสวรรค์ อาดัม บรรพบุรุษของมนุษย์เป็นชาวสวรรค์ แต่เกิดผิดพลาดถูกไขว่ถอน (ซาตาน) หลอกลวงจนต้องถูกเนรเทศออกจากสวรรค์ ดังนั้นเราบรรดาลูกหลานของอาดัมจะต้องเพียรพยายามกลับไปสู่สวรรค์ให้ได้ “อาดัมบรรพบุรุษของเราได้แสดงคุณสมบัติที่จะทำให้เราได้กลับไปสู่สวรรค์ก็คือการสำนึกผิด การกลับตัวและปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้เราทุกคนที่เป็น

ลูกหลานอาดัมจึงไม่รอดพ้นจากความผิดพลาด และก็มีโอกาสที่จะสำนึก ทบทวนเรียนรู้ ความผิดพลาดในอดีต และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม”

อย่างไรก็ตาม สันติภาพชายแดนภาคใต้ไม่ได้มีดีมน เมื่อทุกคนพร้อมเป็นแนวหน้า ดังนั้นเส้นทางสันติภาพชายแดนใต้จึงไม่ได้มีดีมน และเจอทางตัน ส่วนลึกของหัวใจบรรดา ลูกหลานของอาดัมจะต้องตระหนักถึงความสูญเสียที่เกิดจากการขาดสันติภาพ และเพียร พยายามที่จะถักทอขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะบรรดาลูกหลานที่เป็นคนทำงานภาค ประชาสังคมที่มารวมตัวในวันนี้ ผู้เขียนมั่นใจว่าพวกเราทุกคนพร้อมที่จะเป็นแนวหน้า บุกเบิกเส้นทางสู่สันติภาพ ขยายพื้นที่สร้างสันติภาพในบรรดาเครือข่ายทั้งหลาย พยายาม สื่อสาร ทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อให้เขาได้รับรู้ถึงความต้องการและ เจตนาารมณ์ของเครือข่ายภาคประชาชน คงไม่ไกลเกินรอที่พวกเราจะได้สัมผัสกับ บรรยากาศของสันติภาพที่แท้จริงปรากฏขึ้น

อิสลามให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ฐานะตำแหน่งของความ ยุติธรรมอยู่ใกล้เคียงกับความยำเกรงหรือความศรัทธาต่อพระเจ้า ดังอัลกุรอานได้กล่าวว่า “จงยุติธรรมเถิด ความยุติธรรมใกล้เคียงยิ่งกว่ากับความยำเกรง” หมายความว่าผู้ละเมิด ความยุติธรรมย่อมแสดงถึงว่ามีปัญหาของความศรัทธาและความยำเกรง เป็นบุคคลที่ไม่ กลับบาปและพร้อมที่จะละเมิดความยุติธรรม จนนำไปสู่การสร้างความเคียดแค้นอาฆาต และโต้กลับด้วยความรุนแรงและสงคราม ซึ่งความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นปัจจัย ส่วนหนึ่งก็มาจากความอยุติธรรมเคียงคู่ปัญหาประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ ปัญหาความ ยุติธรรมหากไม่ได้รับการแก้ไขจะเปรียบเสมือนระเบิดเวลา พร้อมที่จะระเบิดในวันใดวัน หนึ่ง ถ้าหากคนส่วนใหญ่ในพื้นที่รู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมและถูกละเมิด ไม่ว่าจะเป็น ความยุติธรรมด้านโครงสร้างสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้นกลไกหนึ่งที่จะ ขับเคลื่อนต่อเส้นทางสันติภาพชายแดนใต้ก็คือการปฏิรูปและปรับปรุงโครงสร้างสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง จนคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ไม่ได้รู้สึกเหลื่อมล้ำ อีกต่อไป

10.6 วิธีการบริหารความขัดแย้ง

ข้อสังเกตเบื้องต้น ในเนื้อหาต่อไปนี้เป็นเราไม่ได้พยายามที่จะเสนอทางออกสุดท้าย เกี่ยวกับการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง แต่เราประสงค์จะสร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนค้นคว้า หาแนวทางเพิ่มเติมเกี่ยวกับการป้องกันและหาทางออกของความขัดแย้ง และเพื่อกระตุ้น เตือนให้ทุกคนเรียนรู้เทคนิคเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งที่เราสามารถทำได้ในสถานการณ์ของ ชีวิตประจำวันที่เราเผชิญขัดแย้งกับคนบางคนหรือมีผู้เห็นแย้งจนไม่สามารถตกลงกันได้ ใน เรื่องหนึ่ง ๆ

10.6.1 บริบทความขัดแย้ง

ความขัดแย้งคือ การไม่เห็นพ้องกันอย่างเปิดเผยระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม เป็นต้น) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกัน มีเป้าหมายและ/หรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากัน และท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้ง ซึ่งเกิดการต่อสู้ที่เปิดเผยและมักจะยาวนาน เช่น สงคราม การไม่ลงรอยกันหรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ ความเห็น ซึ่งความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคน ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเรื่องราวต่าง ๆ ความขัดแย้งเกี่ยวกับความรู้ของคน ความรู้สึก (อารมณ์) และปัญหาต่าง ๆ ของคน (จุดมุ่งหมาย ประเด็นของเรื่องต่าง ๆ) เพราะฉะนั้น การรับรู้ทั้งสามแบบ ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของความขัดแย้ง จะต้องหาข้อตกลงให้ได้ หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งแฝงจะเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอน จนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง

10.6.2 การนำสู่ความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งคือ ความขัดแย้งข้ามวัฒนธรรม ทั้งนี้ วัฒนธรรมเป็นคุณค่า กฎเกณฑ์ รูปแบบพฤติกรรม ความเชื่อ ทักษะคิด การแสดงออก ความเป็นสถาบัน และผลผลิตทั้งหมดจากความพยายามของมนุษย์ ความคิด และการสร้างสรรค์ ซึ่งส่งต่อกันมาทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นเสมือนเครื่องกรอง เป็นเสมือนเลนส์ที่เราใช้มองโลก เป็นตัวกำหนดคุณค่า การรับรู้และทักษะคิดของเรา คนมีค่านิยมความของวัฒนธรรมแตกต่างกันไป บางนิยามรวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ อายุ รสนิยมทางเพศ ศาสนา ภาษา ความสามารถทางกายภาพและทางจิตใจ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทุกคนมองโลกผ่านเครื่องกรองหรือเลนส์ทางวัฒนธรรมของตนเอง คล้ายกับแว่นตาที่เรามักจะรู้สึกได้เวลาสวม แต่จะถอดโดยไม่สวมแว่นตาไม่ได้ ในขณะที่นิยามอาจมีได้หลายหลาก การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม การเสาะแสวงหารวมทั้งการพบเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งซึ่งเราทั้งหมด (มนุษย์) มีอยู่แล้วเป็นปกติวิสัย

ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อคนหรือกลุ่มคนมีผลประโยชน์ขัดกัน และ/หรือ เข้าไปแข่งขันเพื่อให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้และไม่สามารถเข้ากันได้ ความขัดแย้งสามารถทำลายล้างได้ทั้งทางสรีระและอารมณ์ หรืออาจจะนำไปสู่ความเจริญและผลิตผลสำหรับทุกฝ่ายได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าได้จัดการและแก้ไขความขัดแย้งไปในแนวทางใด ความขัดแย้งเป็นแง่ลบอย่างไม่ต้องสงสัย ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ทำลายและเป็นสื่อกระตุ้น ความขัดแย้งเป็นการสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของความก้าวหน้า แต่ความขัดแย้งไม่เคยเป็นสิ่งที่

ราบรื่นกลับเป็นสิ่งที่วิกฤติ แต่ถ้าไม่มีความขัดแย้งก็ไม่มีวิวัฒนาการ ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นกฎหรือกลยุทธิ์ของธรรมชาติ เป็นกฎของจักรวาล

บางประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติของความขัดแย้ง ซึ่งอธิบายถึงข้อดีต่าง ๆ ที่ได้รับจากความขัดแย้ง ได้แก่ การเผชิญกับปัจเจกบุคคลด้วยตัวเอง การท้าทายกับสถานะทางสังคมและกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคและนวัตกรรมใหม่ การผลักดันให้เกิดความเข้าใจและการประเมินซ้ำในเรื่องผลประโยชน์ อารมณ์ความรู้สึก ความต้องการ สิทธิและฐานะของอีกฝ่ายหนึ่ง ก่อให้เกิดวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทั้งยังช่วยป้องกันภาวะชะงักงัน มีการปรับและพัฒนาบทบาทรวมทั้งความสัมพันธ์ใหม่ เพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับทางเลือกอื่น ๆ การสร้างบรรยากาศทางเลือกใหม่ ๆ ในอนาคต และแง่มุมทางจิตวิญญาณของความขัดแย้ง

ทุก ๆ ความขัดแย้งมีความหมายในตัวเอง เหมือนกับโรคทุกโรคที่บ่งบอกถึงวิธีการที่อินทรียสารกำลังสื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างผิดปกติ เพราะฉะนั้นเราไม่ควรไปกดดันความขัดแย้ง แต่ควรมองว่าเป็นสมมติฐานของโรคและต้องวิเคราะห์ ทั้งยังต้องค้นหาให้ได้ว่าสิ่งต่าง ๆ นี้กำลังบอกอะไรแก่เรา ต่อมาเราต้องร่วมกันเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง โดยการมองว่าเป็นโอกาสของการวิวัฒนาการร่วมกัน ถ้าปราศจากวิกฤติก็ปราศจากการวิวัฒนาการ

ธรรมชาติของสถานการณ์ความขัดแย้งเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป สถานการณ์ของความขัดแย้งมักจะถูกมองว่าเป็นคำถาม/ปัญหาเชิงปฏิบัติหรือเป็นเหตุการณ์เฉพาะเพียงอย่างเดียว แต่แทบจะไม่มีกรณีนี้เกิดขึ้น ความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งที่ขจัดออกไปได้โดยง่าย แต่มักจะพัฒนาผ่านขั้นตอนที่หลากหลาย ในแต่ละขั้นตอนจะมีปัจจัยเฉพาะที่ช่วยให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้

ภาพรวมของขั้นตอนและระดับความขัดแย้ง อย่างเช่น การพิพาท เป็นการโต้แย้งกันเชิงปฏิบัติ เป็นความขัดแย้งที่เป็นไปได้ ความขัดแย้งแฝงและที่เห็นได้ชัด เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลมอง (และรับรู้) ซึ่งกันและกัน การรับรู้เหล่านี้เป็นตัวกำหนดว่าความขัดแย้งจะเกิดขึ้นหรือไม่ ความขัดแย้งแฝงที่รู้สึกได้ ตามที่กล่าวไว้ในคำจำกัดความของความขัดแย้ง ความรู้สึกและทัศนคติของคนที่มีซึ่งกันและกัน และสาเหตุความขัดแย้งเฉพาะจะส่งผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ความขัดแย้งที่เปิดเผย เป็นความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสองขั้นตอนข้างต้น การเผชิญหน้ากันจะเกิดขึ้นโดยอาจจะเป็นความขัดแย้งหรือการแก้ปัญหา การแก้ปัญหาความขัดแย้งในบางจุดของกระบวนการ ความขัดแย้งจะถูกยับยั้งไว้และแก้ปัญหาหรืออาจจะกลายเป็นความรุนแรงก็ได้ ขั้นตอนหลังการแก้ปัญหาขึ้นอยู่กับคุณภาพของผลที่ได้จากการแก้ปัญหาและ/หรือวิธีการที่ประสบผล สถานการณ์ในอนาคตอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งต่อเนื่องหรืออาจจะนำไปสู่การปฏิบัติการร่วมกัน การดำรงอยู่ร่วมกัน และ/หรือการวิวัฒนาการร่วมกัน

ส่วนการจัดการกับความขัดแย้ง เป็นหนึ่งในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เราต้องกระทำกันทุกวัน ประเภทของความขัดแย้งที่เราต้องประสบ จะไม่จำกัดอยู่ที่เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ และสามารถไปเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ สถานที่ทำงาน ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ

ปัญหา (ข้อพิพาท และความขัดแย้ง) ต้องได้รับการแก้ไข เพราะฉะนั้นในโลกสมัยใหม่ ทุกคนตั้งแต่เด็กนักเรียนจนถึงผู้นำประเทศ ต้องพัฒนาทักษะการป้องกันความขัดแย้งและการแก้ปัญหา เราทุกคนรู้ว่าความขัดแย้งคืออะไร ความขัดแย้งคือวิกฤติ เราสามารถมองความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ทำลายหรือเป็นสิ่งที่น่ากลัวก็ได้ การแก้ไขความขัดแย้งเป็นกระบวนการธรรมดาที่คนใช้เพื่อยุติข้อพิพาทหรือวิกฤติ เพื่อให้เข้าใจกระบวนการของการแก้ไขปัญหา เราต้องเข้าใจระดับของความขัดแย้งก่อน

10.6.3 ตัวอย่างการเผชิญหน้าความขัดแย้ง

ขณะที่เราเผชิญกับความขัดแย้ง เป็นการยากสำหรับผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงที่จะมองเห็นถึงต้นตอของความไม่ลงรอยกัน ต่อไปนี้เป็น การอธิบายถึงระดับ 3 ระดับของความขัดแย้ง เพื่อช่วยให้เข้าใจว่าความขัดแย้ง (ข้ามวัฒนธรรม) เกิดขึ้นได้อย่างไร และสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้

1) ระดับพื้นผิว ได้แก่ ข้อพิพาท หมายถึง การทะเลาะ การโต้แย้งหรือความขัดแย้งของผลประโยชน์ การโต้แย้ง การไม่เห็นด้วยอย่างรุนแรง การถกเถียง และคำถามถึงความถูกต้อง การแสดงความไม่พอใจหรือการต่อต้าน ข้อพิพาทคือ สิ่งปรากฏอยู่บนพื้นผิว ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลสองกลุ่มหรือมากกว่า (ประชาชน ชุมชน รัฐ เป็นต้น) ในขั้นตอนแรก ๆ การพิพาท (ความขัดแย้งแฝง) อยู่ในระดับพื้นผิว (ระดับเหตุผล) สำหรับ “บุคคลภายนอก” ซึ่งง่ายมากในการแก้ไข ดังนั้นจึงไม่มีอะไรรุนแรงเกินไป สำหรับผู้สังเกตการณ์ภายนอกบ่อยครั้งที่การพิพาทหลาย ๆ ครั้งดูเหมือนกับเป็นเรื่องน่าขบขัน

ตัวอย่าง มีเพื่อนบ้านสองคนตกลงกันไม่ได้เกี่ยวกับการกันรั้วเตี้ย ๆ ระหว่างบ้านซึ่งเพื่อนบ้านหมายเลข 1 เป็นคนสร้างขึ้น เขากล่าวว่ารั้วเป็นทรัพย์สินของเขา ในขณะที่เพื่อนบ้านหมายเลข 2 ไม่เห็นด้วย และคิดว่ารั้วควรจะขยับออกไปอีกในบ้านของเพื่อนบ้านหมายเลข 1 แต่ละคนเชื่อว่าตนเองถูกต้อง ส่วนอีกฝ่ายนั้นผิด นี่คือข้อพิพาทในระดับเชิงเหตุผล/ เชิงปฏิบัติ ข้อพิพาทนี้สามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย

2) ระดับล่างลงไป (ของการพิพาท) เป็นความขัดแย้งแฝง ซึ่งการพิพาทมีหลายระดับ ภายใต้ข้อพิพาทหลักก็มีอีกระดับหนึ่งของความขัดแย้งแฝง ระดับนี้ (ของความขัดแย้ง) เกิดขึ้นมาจากอารมณ์ที่ก่อตัวมาจากประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันกับบุคคลหรือกลุ่มที่กำลังขัดแย้งกันอยู่ อารมณ์ได้แก่ ความโกรธ ความเจ็บปวด ความริษยา และ

ความเศร้าเท่ากับเป็นตัวเร่งข้อพิพาท และทำให้เรื่องราวซับซ้อนยิ่งขึ้นกว่าระดับเชิงปฏิบัติ ซึ่งมีหลายกรณีที่เกิดผลของการพิพาทเป็นเรื่องรอง และเป็นเพียงอาการของสาเหตุทางอารมณ์ที่ฝังตัวอยู่ สาเหตุที่สามารถทำให้ผู้พิพาทรู้สึกถึงการปฏิบัติที่เคยได้รับในอดีตว่าไม่ยุติธรรมหรือการถูกปฏิเสธ เป็นต้น เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการพิพาท ความทรงจำและอารมณ์ที่เคยเจ็บปวดในอดีตก็ปะทุขึ้นมาและกีดขวางจิตใจสำนึก โดย “ปฏิเสธ” การใช้เหตุผล การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรม (ตามแบบแผนหรือมีอคติ) เป็นการสร้างความตึงเครียด ความคับข้องใจ และ/หรือความกลัว อารมณ์เหล่านี้เท่ากับเป็นตัวเร่งให้ข้อพิพาทให้ละเอียดเหตุผลต่าง ๆ และผู้พิพาทส่วนใหญ่ไม่รู้ถึงอารมณ์และอคติของตนเองและอาจจะไม่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น แต่การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมหรืออคติทำให้ผู้พิพาทอาจจะเลือกการป้องกันตนเอง หรือเลือกที่จะใช้ความรุนแรงได้ เพราะฉะนั้น การพูดเกี่ยวกับเรื่องอารมณ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญในการแก้ไขความขัดแย้ง แม้ว่าประเด็นที่อยู่ในระดับต่ำกว่าพื้นผิวสามารถทำให้การพิพาทซับซ้อนยิ่งขึ้น แต่ความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้เมื่อผู้พิพาทเริ่มวิเคราะห์ข้อขัดแย้งที่อยู่ในระดับล่างลงไป และหารากฐานของความขัดแย้ง ประเด็นเกี่ยวกับการตัดสินใจ อคติ เหตุการณ์ในอดีต ค่านิยมที่ต่างกัน เป็นต้น สามารถแก้ไขได้โดยการพูดคุยในแง่บวกได้

ตัวอย่าง เพื่อนบ้านสองคนเริ่มโต้เถียงกันและไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะวางรั้วไว้ตรงไหนดี ข้อโต้เถียงของพวกเขากำลังเพิ่มระดับขึ้นอย่างช้า ๆ จนกระทั่งพวกเขาไม่พูดถึงต้นตอของข้อพิพาทอีกต่อไป คือ เรื่องการวางตำแหน่งของรั้ว การโต้เถียงเริ่มเปลี่ยนเป็นการเผชิญหน้ากับอารมณ์ส่วนตัว (ความขัดแย้ง) ระหว่างบุคลิกภาพสองบุคลิกภาพ พวกเขา รู้สึกไม่สบายใจและเริ่มไม่สนใจเรื่องรั้วอีกแล้ว เพื่อนบ้านคนที่ 1 รู้สึกว่า เพื่อนบ้านคนที่ 2 เชื่อถือไม่ได้ ไร้ความรับผิดชอบและไม่ซื่อสัตย์ ในอดีตเพื่อนบ้านคนที่ 1 เคยให้เพื่อนบ้านคนที่ 2 ยืมเลื่อยซึ่งไม่ได้รับคืน เพื่อนบ้านคนที่ 2 รู้สึกว่าเพื่อนบ้านคนที่ 1 ไร้เหตุผล ต้องการครอบครองของผู้อื่น เขาลืมเรื่องยืมเลื่อยไปแล้ว เพื่อนบ้านคนที่ 1 ไม่เคยเชิญตอบแทนที่เพื่อนบ้านคนที่ 2 เชื้อเชิญให้ไปดื่มชาบ่อย ๆ พวกเขาพูดถึงความเจ็บปวดของอดีต ความเข้าใจผิดและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพื่อนบ้านทั้งสองกำลังรู้สึกคับข้องใจ โกรธเคือง และเปลี่ยนประเด็นการโต้แย้ง จนลืมเรื่องรั้ว ซึ่งเป็นเรื่องต้นเหตุ

3) ระดับรากฐาน คือ ความขัดแย้ง เป็นความขัดแย้งที่ยังรากลึกอยู่ในระดับที่เหนือกว่าระดับอารมณ์และการตัดสินใจเป็นระดับเอกลักษณ์ของบุคคล ของกลุ่ม ชาติ และรัฐ เป็นต้น และเป็นความรู้สึกในเรื่องตัวตน ความขัดแย้งในระดับนี้หยั่งรากเข้าไปในเอกลักษณ์ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม ความขัดแย้งระดับนี้มุ่งโจมตีในเรื่องความยุติธรรมแต่ก็มีบ่อยครั้งที่เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับความมั่นคงและความอยู่รอดทางวัฒนธรรม ทางสังคมและทางชาติพันธุ์ ซึ่งความขัดแย้งที่ยังรากลึกนี้ มักเริ่มด้วยความ

กล่าวว่าจะนำไปสู่ความเกลียดชังและจบลงด้วยการย่ำยี ความขัดแย้งเช่นนี้มีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น เพราะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเอกลักษณ์ส่วนบุคคลที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ลักษณะของจิตวิญญาณ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ หรือทางกายภาพ ซึ่งความขัดแย้งที่ฝังรากลึก ได้แก่เรื่อง การเหยียดเชื้อชาติ การแบ่งแยกเพศ การเกลียดพวกกรักร่วมเพศ การแบ่งชนชั้น การแบ่งแยกวัย และความเกลียดกลัวต่างชาติ

ตัวอย่าง เป็นความขัดแย้งที่เลื่อนระดับไปอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ เพื่อนบ้านทั้งสองเริ่ม “ค้นพบ” เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของตนเอง และกำลังเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมของตนเอง ในความคิดของเพื่อนบ้านคนที่ 1 เริ่มจากความไม่เชื่อถือเพื่อนบ้านคนที่ 2 เพราะเราเชื่อชาติและนับถือศาสนาที่ต่างออกไป เขาไม่เคยชอบคนพวกนี้เลย (เพราะว่าถ้าย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์แล้ว ประเทศดั้งเดิมของทั้งสองเคยรุกรานซึ่งกันและกันและเคยครอบครองดินแดนประเทศของเขาเป็นเวลานาน) เพื่อนบ้านคนที่สองมักรู้สึกว่าเป็นเพื่อนบ้านคนที่หนึ่งเป็น “คนไม่มีการศึกษา หยาบ กระด้างและล้าหลัง” ในบางครั้งเขารู้สึกว่าเขามีความฉลาดและมีวัฒนธรรมเหนือกว่า เพื่อนบ้านทั้งสองไม่พูดคุยกันอีกต่อไปเพราะว่าพวกเขาทั้งสองรู้สึกว่าไปพูดกับบุคคลเช่นนี้เป็นเรื่องไร้สาระ ทั้งสองเชื่อว่าการกันรั้นนั้นไม่เพียงพอแล้ว คงต้องกันเป็นกำแพงสูง แต่การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย้ายไปอยู่ที่อื่น พวกเขาจึงนำครอบครัวและเพื่อนเข้ามาในการพิพาทด้วยโดยการใส่ความคิดและทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ จาก “การชวนเชื่อ” ที่พวกเขาพยายามหามาสนับสนุนการตัดสินและอคติ เป็นต้น ล้วนมาจาก “การเลือกสรร” ของพวกเขาทั้งสิ้น

ต่อไปคือ การคุกคาม ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของความขัดแย้งที่ไร้ความรุนแรง การพิพาทธรรมดาได้ขยายตัวไปสู่ความขัดแย้งข้ามวัฒนธรรมเต็มรูปแบบ ซึ่งได้ไปเกี่ยวข้องกับชุมชนในระดับกว้าง เพื่อนบ้านคนที่สองเป็นส่วนหนึ่งของชนกลุ่มน้อยในชุมชนและมี “พวกหัวรุนแรง” ที่เรียกร้องให้ขับไล่ชนกลุ่มน้อยออกจากชุมชน (หมู่บ้าน เมือง) เพราะคนพวกนี้เป็นตัวสร้างปัญหา บางคนวางแผนจะเผาบ้านของเพื่อนบ้านคนที่สองเพื่อให้เป็นตัวอย่าง และเป็นการสร้างความหวาดกลัวให้พวกชนกลุ่มน้อย ความขัดแย้งนี้กำลังจะกลายเป็นความรุนแรง

ตัวอย่างเช่น เพื่อนบ้านคนที่ 2 ได้ทราบข่าวลือและซื้อปืนมาเพื่อป้องกันตนเองและครอบครัว ในคืนหนึ่งเพื่อนบ้านคนที่ 1 และเพื่อนฝูงกลับมาบ้านหลังจากไปเที่ยวบาร์และดื่มไปมาก พวกเขาเดินพูดคุยกันเสียงดัง ผ่านที่ดินของเพื่อนบ้านคนที่ 2 เพื่อใช้เป็นเส้นทางลัดไปยังบ้านเพื่อนบ้านคนที่ 1 ในขณะที่เดียวกันเพื่อนบ้านคนที่ 2 ตื่นขึ้นและได้ยินเสียงคนเดินผ่าน เขาขอให้พวกเพื่อนบ้านคนที่ 1 ออกไปจากบริเวณบ้าน แต่กลับได้รับเสียงหัวเราะและการพูดดูถูกเกี่ยวกับตัวเขาและครอบครัว ด้วยความกลัวเขาจึงยิงปืนออกไป

นอกหน้าต่างท่ามกลางความมืดหนึ่งนัด กระสุนแลลไปโดนคนหนึ่งในกลุ่ม วันต่อมาพวก กลุ่มหัวรุนแรงก็โจมตีพวกชนกลุ่มน้อยและทุบตีเพื่อนบ้านคนที่ 2 ถึงแก่ความตาย

อีกชั้นหนึ่ง คือความขัดแย้งระดับชาติ สื่อมวลชนรายงานข่าวนี้ และในวันต่อมา มีการประท้วงและเกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มชนสองกลุ่มและแพร่ขยายไปยังเมืองต่าง ๆ จากการปะทะได้นำไปสู่การจลาจล จนตำรวจและทหารต้องออกมาควบคุมสถานการณ์ ผลของการจลาจลทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียชีวิตจำนวนมาก

ท้ายที่สุดก็เป็นความขัดแย้งในระดับนานาชาติ ตรงจุดนี้สื่อมวลชนต่างประเทศได้ รายงานข่าวความไม่สงบเรียบร้อยและการต่อสู้ของชนกลุ่มน้อยในประเทศของเพื่อนบ้าน คนที่ 1 ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านคนที่ 2 ซึ่งมีเชื้อชาติของเพื่อนบ้าน คนที่ 2 ได้ประท้วงมายังรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านคนที่ 1 และขู่ว่าจะบุกข้ามพรมแดน มา ถ้ารัฐบาลของเพื่อนบ้านคนที่ 1 ไม่ให้ความคุ้มครองชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ใน ระยะเวลาอันสั้น วิกฤตการณ์ระหว่างประเทศก็เกิดขึ้นจากเหตุข้อพิพาทระหว่างเพื่อนบ้าน สองคน เกี่ยวกับเรื่องเล็ก ๆ ในสวนเท่านั้นเอง

10.7 การจัดการความขัดแย้ง

คราวนี้ เรามาถึงตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่องนี้คือ การจัดการความขัดแย้ง คำถามมี อยู่ว่า “การแก้ไขความขัดแย้งคืออะไร” คำตอบคือ “การแก้ไขความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เมื่อ สองฝ่ายเข้าใจสถานะของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ทั้งสองฝ่ายเต็มใจที่จะพูดคุยกันเนื่องจาก ต้องการที่จะแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่คำนึงถึงความไม่ลงรอยกัน การแก้ปัญหาเกิดขึ้นได้ เพียงแต่ทั้งสองฝ่ายพยายามไปให้ถึงจุดที่น่าพอใจร่วมกัน”

ในอดีตเราต้องพึ่งพาผู้ที่มีตำแหน่งสูงในการจัดการ ผู้ที่มีตำแหน่งสูงสามารถ ตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและใช้อำนาจตัดสินได้ทันทีเมื่อมีความจำเป็นซึ่งมักใช้ “แก้ไข” สถานการณ์ความขัดแย้ง แต่การแก้ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลไปในระยะยาวหรือไม่

สิ่งที่ต้องคำนึงต่อไปคือ เทคนิคการแก้ไขความขัดแย้ง ความพยายามไปให้ถึง ข้อตกลงในสถานการณ์ความขัดแย้ง จำเป็นต้องทราบถึงสาเหตุ 5 ประการ ความขัดแย้งซึ่ง แตกต่างกันไปโดยอยู่บนพื้นฐานต่อไปนี้คือ ผลประโยชน์ ความเข้าใจ ค่านิยม รูปแบบ และ ความคิดเห็น ซึ่งอย่างน้อยที่สุดปฏิริยาสามแบบที่มีต่อความขัดแย้ง ได้แก่ การรุกราน (ต่อสู้) การยืนยง (เจรจา) และความสงบ (อยู่เฉย)

จึงต้องเรียนรู้ทักษะ 5 ประการในการเจรจาความขัดแย้ง เช่น ตรงประเด็น เข้าใจ ใช้หลัก “วิน-วิน” (ทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าจะแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์) ช่วงเวลาเหมาะสม ตรวจสอบ ผลที่ได้

วิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้มีคุณค่า และนำไปใช้ได้เพื่อลดความตึงเครียดระหว่างบุคคลและกลุ่ม แต่ต้องเน้นเป็นพิเศษในทักษะของผู้พิพาทให้สามารถเจรจาให้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ส่วนข้อแนะนำ 10 ประการในการแก้ไขความขัดแย้งนั้น ก็ต้องรับมาพิจารณาด้วย คือ 1) รักษาบรรยากาศให้เป็นไปในทางบวก 2) รู้เรื่องราวของตัวเองและฐานะของคุณอย่างชัดเจน 3) รู้เรื่องคู่กรณีอย่างชัดเจน 4) รู้สาเหตุของความขัดแย้งอย่างชัดเจน 5) รู้ปัจจัยพื้นฐานของสาเหตุอย่างชัดเจน 6) รับผิดชอบต่อผลตอบสนองของคุณ 7) กระตุ้นให้คู่กรณีแสดงความรู้สึกออกมา 8) เน้นเรื่องเป้าหมายและความต้องการร่วมกัน 9) สร้างและเสนอทางเลือกต่าง ๆ และ 10) พัฒนาและสร้างส่วนที่ “สามารถทำได้”

การจัดการและการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีโดยไม่มีบุคคลที่สามเข้าไปเกี่ยวข้องของการเจรจา วิธีหนึ่งของการจัดการความขัดแย้งเชิงบวกคือ การเจรจา การเจรจาหมายถึง “การกระทำที่สองฝ่ายไม่ยอมรบกับผลลัพธ์สุดท้าย” กล่าวอีกนัยหนึ่งหมายความว่า แต่ละฝ่ายที่เป็นคู่เจรจาต้องยอมรับข้อตกลงที่เกิดขึ้นและแต่ละฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกับอีกฝ่ายในกรณีที่เกิดข้อตกลงกันได้ ดังนั้นในการเจรจาเราต้องตัดสินใจร่วมกัน หมายถึงสิ่งซึ่งเรากระทำทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนบุคคลในอาชีพหรือทางธุรกิจ ตัวอย่างเช่น คนเจรจากับคู่สมรสว่าจะใช้เงินไปกับเฟอร์นิเจอร์ใหม่หรือไม่ หรือกับลูก ๆ ที่ต้องมีหน้าที่ทำงานบ้าน พนักงานเจรจาขอขึ้นเงินเดือนกับนายจ้าง และคนอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเจรจาเรื่องทางธุรกิจหรือนโยบายระดับสูงในระดับส่วนท้องถิ่น ภูมิภาคระดับชาติหรือนานาชาติ เรามักได้รับการส่งเสริมให้ไปมีส่วนในกระบวนการพัฒนา การเข้าร่วม เป็นการร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อตกลง การเข้าร่วมจะประสบความสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับทักษะการเจรจา แม้ว่าการเจรจาไม่ใช่เรื่องง่าย คนส่วนใหญ่รู้ว่าการเจรจามี 2 วิธีคือ สุภาพและนุ่มนวลหรือยุ่งยากและลำบาก ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดย่อมเกี่ยวข้องกับสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคู่เจรจา

โดยพื้นฐานของการเจรจาคือ 1) คน ให้แยกคนออกจากปัญหา ประเด็นแรกนี้มีความสำคัญเพราะว่าการเจรจาเกี่ยวกับคนที่มีอารมณ์ ความเชื่อ ความชอบและความไม่ชอบ ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิธีการมองปัญหาและการแสวงหาทางออก ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่คู่เจรจาต้องกำหนดปัญหาและทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา นอกจากนี้ไม่ควรกล่าวโจมตีและพยายามเปลี่ยนแปลงคนที่เข้าร่วมในกระบวนการเจรจา 2) ผลประโยชน์ เน้นเรื่องผลประโยชน์แต่ไม่เน้นตำแหน่ง ประเด็นที่สองเน้นเรื่องความสำคัญในการชี้ประเด็นและเน้นผลประโยชน์ที่แท้จริงของคู่เจรจา โดยไม่เน้นที่ตำแหน่ง ใช้คำถามพื้น ๆ เช่น “ทำไม” เพื่อค้นหาตัวเอง และผลประโยชน์ที่แท้จริงของอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้สิ่งที่มีอำนาจมากที่สุด แต่มักจะมองข้ามไปคือเรื่องความต้องการพื้นฐานที่เป็นสากลของมนุษย์คือมีความ

เป็นอยู่ทางเศรษฐกิจดี มีความมั่นคงได้รับการยอมรับจากสังคม ความรู้สึกเป็นเจ้าของและการได้ควบคุมชีวิตผู้อื่นแต่เหนืออื่นใดคือการรับฟังในสิ่งที่กำลังพูด 3) ทางเลือก สร้างความเป็นไปได้และทางเลือกที่หลากหลาย ก่อนที่จะตัดสินใจ กำหนดเวลาสำหรับคู่กรณีเพื่อสร้างทางออกของปัญหาให้หลากหลาย อุปสรรคที่สำคัญในการสร้างทางเลือก ได้แก่ การตัดสินใจก่อนเวลาอันควร การหาคำตอบเพียงคำตอบเดียว การตั้งสมมติฐานที่ตายตัว การตั้งสมมติฐานที่ว่า “การแก้ปัญหาจะยังเป็นปัญหา” ซึ่งการเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้ได้จำเป็นต้อง 1. แบ่งแยกการตัดสินใจออกจากการสร้างทางเลือก กลยุทธ์หนึ่งที่ใช้คือการระดมสมอง และ 2. มองทางเลือกหลาย ๆ ทางโดยการใช้ชาร์ทวงกลม ซึ่งช่วยเสริมสร้างรูปแบบความคิดต่าง ๆ ในเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ ต้องพยายามแสวงหาสิ่งที่ได้ร่วมกันโดยการกำหนดผลประโยชน์ร่วม และหาทางออกของปัญหาจากการทำให้เป็นปัญหาของเราเอง โดยการพยายามเข้าใจฐานะและก้าวตามให้ทันกับทางออกของปัญหาร่วมกัน

10.8 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและวิธีการสร้างสันติภาพ

ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่ทั้งนักวิชาการไทยและต่างประเทศในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้ความสนใจศึกษาวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ กัน แต่ที่น่าสนใจในที่นี่เป็นงานวิจัยที่ได้มาจากนักวิจัยมุสลิม 3 ท่านคือ อารง สุทธาศาสน์ สุรินทร์ พิศสุวรรณ และชัยวัฒน์ สถาอานันต์

อารง สุทธาศาสน์ (2519) จากงานศึกษาเรื่อง “ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ได้เสนอแนวคิดและสาระ สรุปความจากบางส่วนได้คือ การมองปัญหาในแง่ความขัดแย้ง อารงเห็นว่ามิใช่ประโยชน์อยู่หลายประการ เช่น ประการที่ 1 ทำให้สามารถแยกปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้ออกจากปัญหาทั่วไป ทำให้เห็นลักษณะของปัญหาได้เด่นชัดกว่า ประการที่ 2 ทำให้ง่ายขึ้นในการที่จะแก้ปัญหาให้ถูกจุด และประการที่ 3 ทำให้สามารถค้นหาสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เกิดปัญหาได้ตามหลักการและเป็นกลางมากขึ้นแต่ระบุถึงปัญหาในลักษณะของ “การกดขี่” หรือในลักษณะของ “การแบ่งแยก” จะทำให้ผู้วิเคราะห์ต้องเลือกอคติและจุดยืนของตนตั้งแต่ต้น

ความขัดแย้งในแต่ละข้อนั้นต่างก็มีปัจจัยก่อเหตุ เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้ที่ตั้งอยู่บนความขัดแย้งกันนั้น อารงเห็นว่าเกิดจากสาเหตุใหญ่ ๆ เช่น ก. เอกลักษณะของสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษาและความสำนึกในประวัติศาสตร์ ชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้มีความสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “อารยธรรมปัตตานี” ซึ่งทั้งอารยธรรมหรือวัฒนธรรมและความสำนึกยังคงถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา นอกจากนั้น ทั้งชาวพุทธและมุสลิมต่างก็มีศาสนา วัฒนธรรมของตน

ซึ่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งต่างฝ่ายก็มักคิดว่าวัฒนธรรมของตนดีกว่า หรือชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุสลิม จะมีความรู้สึกกว่าศาสนาวัฒนธรรมนิยมอยู่สูงมาก ข. สภาวะทางจิตวิทยา คือ “ความสำนึกในความแตกต่าง” ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในหมู่ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เป็นความรู้สึกที่ฝังแน่นอยู่ในซึ่งส่วนมากแสดงออกมาทางพฤติกรรม ค. สภาวะความตึงเครียด จากความสำนึกในความแตกต่างทางเอกลักษณ์ในด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรมและภาษา จึงทำให้เกิดความตึงเครียด ซึ่งนับวันจะยิ่งเพิ่มขึ้นด้วยหลายปัจจัยในเวลาต่อมา

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2527: 1-78) จากงานศึกษาวิจัยเรื่อง “เงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้” สุรินทร์ได้เสนอเห็นถึงสภาวะการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรงในหมู่ประชากรมาเลย์มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยกับฝ่ายรัฐบาล โดยนำทฤษฎีวิถีการของ Clifford Geertz (ที่ใช้ใน Islam Observed 1976) ที่กล่าวว่า “ในสังคายนาทิศศาสนา มักจะนำไปสู่การตื่นตัวทางการเมือง” และทฤษฎีของ แคมไมเออาร์ท (ใน World Conqueror and World Renouncer 1976) ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างอำนาจรัฐกับผู้นำทางศาสนาพุทธมาเป็นแนววิเคราะห์ความพยายามของรัฐในการผสมผสานชาวมาเลย์มุสลิมตั้งแต่นโยบาย “บีบบังคับเพื่อผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติ” ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นโยบายผสมผสานใหม่ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในรูปของแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยการกระทำรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการผสมผสาน เช่น การเข้าไปควบคุมโรงเรียนปอเนาะซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนาของชาวมาเลย์ที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ดำเนินงานนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เพื่อพัฒนาซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะไปจากจุดประสงค์เดิมในการผลิตผู้รู้ทางศาสนา จนทำให้ปอเนาะจำนวนมากต้องปิดตัวเอง เพราะไม่สามารถยอมรับหลักการและวิธีการของรัฐบาลได้ซึ่งจุดที่เป็นปัญหาของความขัดแย้งอย่างรุนแรงก็คือ เรื่องหลักสูตรจริยธรรมและศีลธรรม ซึ่งเป็นหลักสูตรสามัญที่ใช้อยู่ทั่วประเทศโดยวางอยู่บนรากฐานทางศาสนาและวัฒนธรรมแบบพุทธ ถูกบังคับให้มีการเรียนการสอนในปอเนาะเช่นกัน

ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ (2527: 79-176) จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “อิสลามกับความรุนแรง: การศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์รุนแรงในจังหวัดภาคใต้ประเทศไทย พ.ศ. 2519-พ.ศ. 2524” งานวิจัยนี้ชัยวัฒน์ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน และได้สรุปความคิดหลักไว้คือ

ส่วนที่หนึ่งเป็นการสร้างภาพแห่งความรุนแรง ซึ่งดูจะเป็นภาพสะท้อนของปัญหาในปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519-2524 โดยพิจารณาเหตุการณ์รุนแรงตามทัศนะของ Gatlung ว่าด้วย “ความรุนแรงทางตรง” ที่ปรากฏอยู่ในหน้า

หนังสือพิมพ์รายวันสามฉบับประกอบการศึกษาถึงตัวผู้กระทำการในเหตุการณ์รุนแรงดังกล่าว

ส่วนที่สองเป็นความพยายามที่จะขุดลึกลงไปสู่ความสัมพันธ์อันซับซ้อนของตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งร้อยประสานกันเป็นโครงสร้างที่ให้กำเนิดภาพแห่งความรุนแรงดังกล่าว โครงสร้างนี้เกิดจากความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างตัวแปรทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม (ศาสนา) และประวัติศาสตร์ เมื่อพิจารณาจากทัศนคติทางสังคม เศรษฐกิจ จะพบว่าปัญหาภาคใต้มีได้แตกต่างไปจากปัญหาของชนบทไทยในภาคอื่น ๆ คือปัญหาความยากจน การขาดการศึกษา และความอยู่ดีธรรมในสังคม

ส่วนที่สามเป็นความพยายามที่จะนำเสนอคำอธิบายว่า ความขัดแย้งแปรสภาพมาเป็นความรุนแรงได้อย่างไร ในฐานะวิธีการความรุนแรงย่อมต้องการแนวทางชี้แนะและเหตุผลมารองรับ ผู้ใช้ความรุนแรงในสี่จังหวัดภาคใต้ใช้ศาสนาอิสลามมาเป็นเหตุผลรองรับการกระทำของตน ศาสนาอิสลามนั้นมีสถานะเป็น ดิน (วิถีชีวิต) ดังนั้น จึงรวมกิจการทุกอย่างของมนุษย์เอาไว้ การเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งที่แยกไม่ออกของศาสนาอิสลาม จากการศึกษาใบปลิวใต้ดินของกลุ่มมาเลย์มุสลิมใต้ดินหลายกลุ่มพบว่า มีกระบวนการใช้ศาสนาอิสลามมารองรับการใช้ความรุนแรงอย่างมีตรรกะของตนเอง

Wan Mahmood, S.S (2007) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การเมืองของผู้แทนกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ประเทศไทยและชาวไทยพุทธในภาคเหนือประเทศมาเลเซีย” โดยศึกษาถึงกระบวนการที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นผู้แทนในระบบรัฐสภาตามครรลองของประชาธิปไตย และตรวจสอบกลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่มคือ ชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ประเทศไทยและชาวไทยพุทธในภาคเหนือประเทศมาเลเซีย และ Wan ได้สรุปออกมาว่า ภาวะความเป็นผู้นำและการศึกษาที่สูงขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์จะเป็นค่านิยม (value) ที่มีความสำคัญที่สุดที่มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้แทนทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ประเทศไทยและชาวไทยพุทธในภาคเหนือประเทศมาเลเซีย อย่างไรก็ตาม Wan ได้เน้นว่า รูปแบบความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นความรุนแรงหรือทางเดินสายกลางมิได้ขึ้นอยู่กับภาวะความเป็นผู้นำและการศึกษาที่สูงขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด หากจะขึ้นอยู่กับการตอบสนองจากการดำเนินนโยบายจากฝ่ายรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์นั่นเอง

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ และสุริยะ สะนิวา (2558) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาสังเคราะห์ความรู้ด้านพหุสังคม ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ในปี พ.ศ. 2555 2556 และ 2558 การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์รุนแรงมีแนวโน้มลดลงมากกว่าเพิ่มขึ้น การสูญเสียระดับบุคคลและกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นราษฎรผู้ทำมาหากินอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนผู้ก่อเหตุรุนแรง

มีการสูญเสียน้อยที่สุด ภาพย่อยการกระจายของเหตุการณ์รุนแรงระหว่างเดือนธันวาคม พุทธศักราช 2558 ถึง 2559 แสดงให้เห็นถึงการมีเหตุการณ์รุนแรงจำนวนทั้งหมด 240 ครั้ง กระจายไปในพื้นที่อำเภอ จำนวน 166 อำเภอ มีผู้ที่ได้รับผลกระทบ จำนวน 310 คน เป็นเพศชาย 276 คน หญิง 34 คน ไทยพุทธ 172 คน อิสลาม 138 คน ตาย 142 คน และบาดเจ็บ 168 คน มีเหตุการณ์รุนแรงสูงสุดในเดือนเมษายน 2559 มีผู้ที่ได้รับผลกระทบ เฉลี่ย 1.7 คนต่อวัน รองลงมา คือ เดือนมีนาคม 2559 มีผู้ที่ได้รับผลกระทบ เฉลี่ย 1.2 คนต่อวัน และต่ำสุดในเดือนมิถุนายน 2558 มีผู้ที่ได้รับผลกระทบ เฉลี่ย 0.3 คนต่อวัน

ส่วนผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า พหุระบบสังคมของสามจังหวัดประกอบด้วย ประชาชนคนมุสลิมมลายูปัตตานี ส่วนใหญ่ที่มีอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ของคนมลายูมีบรรพบุรุษร่วมอยู่ในมาเลเซียนับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด พูดภาษามลายู การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านสังคมวัฒนธรรมไม่แยกจากการปฏิบัติทางศาสนา ความขัดแย้งกับรัฐสยามหรือรัฐบาลไทย มีความสืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์เชิงจารีตที่ระบบสังคมใหญ่ของรัฐไทย มีรัฐบาลกรุงเทพฯ ใช้อำนาจรัฐด้านการเมืองการปกครองแบบอำมาตยาธิปไตย ขับเคลื่อนระบบสังคมไทยด้วยการลดทอนอำนาจของเจ้าเมืองปัตตานีที่เคยเป็นรัฐอิสระสมัยลังกาสุกะให้อยู่ภายใต้อำนาจการเมืองการปกครองของรัฐบาลกรุงเทพฯ ความขัดแย้งซ่อนเร้นเพิ่มมากขึ้น เมื่อรัฐบาลกรุงเทพฯ โดยนายกรัฐมนตรีหัวหน้าคณะผู้นำอำนาจรัฐดำเนินนโยบายผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า

สำหรับการสร้างสันติภาพนั้น ในที่นี้ จะขอนำเสนองานวิจัยที่น่าสนใจของ ศันสนีย์ จันทร์อานุกาฬ, ธีรพร ศรประสิทธิ์ และคณะ และงานวิจัยของ รสสุคนธ์ แสงมณี

ศันสนีย์ จันทร์อานุกาฬ, ธีรพร ศรประสิทธิ์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาสันติวิธี มุมมองของเยาวชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่ออธิบายทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อแนวคิด “สันติภาพ” ในประเด็นต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นเยาวชนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส จังหวัดละ 120 คน รวมจำนวน 360 คน และผลการศึกษาพบว่า เยาวชนมีความเห็นว่า สันติภาพคือการไม่ใช้ความรุนแรงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ รวมไปถึงมนุษย์กับพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเป็นการมองความหมายของสันติภาพในเชิงบวกที่สำคัญ นอกจากนั้น เยาวชนส่วนใหญ่ยังเห็นว่า สันติภาพควรปราศจากทั้งความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม สำหรับการให้ความหมายของสังคมสมานฉันท์นั้นเยาวชนมีแนวโน้มให้ความหมายสังคมสมานฉันท์โดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเยาวชนเห็นว่า สังคมสมานฉันท์ ควรเป็นสังคมที่ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อันได้แก่ รักใคร่ ประองตอง สามัคคี ช่วยเหลือกันและกัน รู้จักให้อภัยกัน ให้เกียรติกัน ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

และเป็นสังคมที่ทุกคนมีความเข้าใจในหลักศาสนาของทุกศาสนาที่มีอยู่ในสังคมอย่างถ่องแท้ และเห็นว่าความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นได้ แต่ต้องไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

รสสุคนธ์ แสงมณี (2554) ได้ศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ เพื่อทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า 1. หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยรายวิชาในกลุ่มสังคมศาสตร์ 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และรายวิชาสังคมกับพหุวัฒนธรรม กลุ่มมนุษยศาสตร์ จำนวน 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชา ความจริงและความหมายของชีวิต และรายวิชาทักษะการดำเนินชีวิต 2. การทดลองใช้หลักสูตรฯ จากการนำรายวิชาในหลักสูตรฯ 1 รายวิชา คือ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ไปใช้ในการสอนกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผลการสอนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายหน่วยและรายวิชาที่กำหนด 3. การประเมินประสิทธิภาพหลักสูตรฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีผลการเรียนรู้ 5 ด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม หลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และเยาวชนมีความพึงพอใจต่อรายวิชาอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าเยาวชนยุคใหม่เข้าใจในความหมายของสันติภาพ และมีความคิดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

10.9 บทสัมภาษณ์ของผู้เขียนกับผู้เห็นต่าง

บทสัมภาษณ์นี้ เป็นการรวบรวมมาจากการลงพื้นที่เพื่อทำการลงนามสอบถามปัญหา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ถึงปี พ.ศ. 2561 เพื่อหาคำตอบ จากคำถามต่าง ๆ เช่น “ปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นได้อย่างไร” “เพราะเหตุใดการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนใต้ยังไม่สำเร็จ” และ “โครงการประชารัฐมีความสำคัญอย่างไรต่อประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้ตอบแบบสอบถามดังกล่าว มีทั้งผู้นำชุมชนที่อยู่ต่างประเทศและในประเทศ และด้วยจรรยาของนักวิจัย ผู้วิจัยต้องกราบขออภัยเป็นอย่างสูง ที่ไม่สามารถระบุชื่อใด ๆ ไว้ในที่นี้ได้

1. ผลสำเร็จของยุทธศาสตร์ประชานิยมส่งผลกระทบต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ผู้วิจัยถาม: กลุ่มผู้เห็นต่างที่มีความขัดแย้งกับรัฐและก่อความรุนแรงนั้น มีสาเหตุจากอะไร

ผู้รู้ตอบว่า “นโยบายทางด้านความมั่นคงไม่ต่อเนื่อง และสืบทอดกันไปจากหน่วยงานความมั่นคงของรัฐที่อยู่มานาน ก็โยกย้ายจากพื้นที่ไปอยู่ที่อื่น ไม่มีการส่งต่อนโยบายกัน ทั้งขาดเอกภาพในการปฏิบัติงาน และประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้อยประสิทธิภาพ สำหรับประชาชนในพื้นที่ ก็อยู่ในสภาวะจำยอม ทนต่อเหตุการณ์รุนแรง และรับผลกระทบตลอดมา ด้วยเหตุว่า ไม่มีหลักฐานอะไรชัดเจนว่า ผู้กระทำหรือผู้ก่อเหตุการณ์รุนแรง...”

ผู้รู้ตอบอีกว่า “นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยด้านการบริหารการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ของคนมุสลิมมลายูมาตลอดด้วยสภาวะจำยอมของประชาชนท้องถิ่น ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่นโยบายรัฐนิยมหรือชาตินิยมให้มีวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เพียงวัฒนธรรมเดียว ก็สร้างความขัดแย้งและความเดือดร้อนแก่คนมุสลิมมลายูปาตานีมาก พอถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีนโยบายโยกย้ายประชากรชาวไทยพุทธจากจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกในปี พ.ศ. 2511 จำนวน 15,000 คนไปอยู่ในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ 5 จังหวัด คือ เทพา (สงขลา) โคกโพธิ์ (ปัตตานี) กือลอง (ยะลา) แวงและสุคีริน (นราธิวาส) ควนกาหลง (สตูล) ซึ่งสร้างความขัดแย้งกับความรู้สึกของคนมลายูปาตานีมากเช่นกัน เพราะว่่านโยบายของรัฐให้คนไทยพุทธไปแย่งพื้นที่ดินทำมาหากินของประชาชนมลายูในท้องถิ่นที่ยังยากจน และขาดแคลนที่ดินทำกิน”

ผู้วิจัยถาม: การสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

ผู้รู้ตอบ: “แม้ว่าในภาพรวมปัจจุบัน เหตุการณ์รุนแรงจะลดลงมาก ด้านจำนวนครั้งของเหตุการณ์ แต่การเกิดเหตุการณ์แต่ละครั้งสร้างความเสียหายและมีผลกระทบต่อประชาชนมาก การสร้างสันติภาพจึงเดินไปได้ยากเพราะต่างฝ่ายยังขาดความจริงใจต่อกัน”

2. ปัญหาที่กำลังเผชิญกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ผู้วิจัยถาม: ปัญหาที่กำลังเผชิญกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองคืออะไร

ผู้รู้ตอบว่า: “ต้องสร้างขบวนการติดอาวุธ การต่อรองที่ปราศจากการติดอาวุธ จะไม่สามารถเอาชนะข้าศึก (รัฐไทย) ได้เลย”

ผู้วิจัยถาม: เราอยู่ในประเทศไทย เรามีอิสระทุกอย่าง เราก็มีประชาธิปไตย ประกอบศาสนกิจได้อย่างอิสระ สมัครเป็นผู้แทนก็ได้ และทางรัฐธรรมนูญไทยก็ไม่ได้มีข้อห้ามเลย หากชาวมุสลิมเรามีความสามารถ แม้แต่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเราก็เป็นได้ แล้วตรงไหนที่ว่า ทางรัฐไทยไม่ให้ความสำคัญเป็นธรรมต่อชาวมุสลิม

ผู้รู้ตอบว่า: “ประชาธิปไตย มิได้หมายถึง การมีสิทธิเลือกตั้งที่เท่าเทียมกันหมด เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่หมายถึง การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นอย่างความเท่าเทียมกันในสังคม หากจะรู้ว่ารัฐไทยมีประชาธิปไตยจริงไหม ลองนึกภาพดูสิว่า มีการสร้างความเสมอภาคเกิดขึ้นในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษาให้กับประชาชนทุกศาสนาที่อยู่ภายใต้รัฐไทยจริงไหม ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ชาวประมงที่ยากจน ลองดูสิว่า ชาวประมงในปัจจุบันนี้กับชาวประมงเมื่อ 100 ปีที่ผ่านมา มีความแตกต่างกันไหมหรือว่ายังเหมือนเดิม หากยังเหมือนเดิมแสดงว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่รัฐไทยเข้าไปปกครองประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากรัฐไทยจะมีการพัฒนาให้พวกเขามีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เหมือนอย่างที่เป็นอยู่ในประเทศมาเลเซียที่ให้กับประชาชนของเขา คือ จัดให้เป็นรูปสหกรณ์ โดยนำลูกชาวประมงไปอบรมการทำประมงอย่างถูกวิธี รู้จักการใช้เครื่องมือ (โซนา) เพื่อหาแหล่งปลาในทะเลลึก หลังจากอบรม 3 เดือนแล้วทางรัฐก็จะให้ซับลิตี (เงินอุดหนุน) พร้อมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เรือประมงขึ้น แล้วทางรัฐก็จะออกเรือประมงขนาดใหญ่เพื่อให้ชาวประมงมีอาชีพที่ยั่งยืน”

3. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาโครงการประชารัฐกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยถาม: ท่านคิดว่าวิธีที่จะให้นักลงทุนจากภายนอกเข้ามาลงทุนในสามจังหวัดควรทำอย่างไร

ผู้รู้ตอบ: “จะต้องมีความร่วมมือกันจาก 4 ฝ่าย คือ ทหาร ตำรวจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ทั้งนี้เพราะว่า กลไกสำคัญที่อาจเกิดหรือไม่เกิดความสงบนั้นจะอยู่ที่ 4 ฝ่ายเหล่านี้ ปัจจุบันนี้ยังไม่เกิดความสงบอย่างเต็มที่ เพราะความร่วมมือจาก 4 ฝ่ายยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ต่างฝ่ายต่างยึดผลประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ ตัวอย่าง เช่น มีการแย่งงานกันระหว่างหน่วยต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์สูง มีหลายอย่างที่เป็นหน้าที่ของตำรวจ แต่ทหารกลับไปทำเฉยเลย มองเห็นอย่างนี้แล้วอดสงสารประชาชนและประเทศไม่ได้เลย”

ผู้วิจัยถาม: ท่านคิดว่าผลสำเร็จของยุทธศาสตร์ประชารัฐได้ส่งกระทบต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมากน้อยเพียงใด

ผู้รู้ตอบ: “จะว่าสำเร็จมากก็ไม่เชิง แต่มีโครงการที่ลงสู่ระดับล่างให้ประชาชนสามารถจับจ่ายได้นั้นถือเป็นเรื่องดี แต่มองดูแล้วเกี่ยวกับบัตรสวัสดิการสังคมหรือคนจนอะไรทำนองนั้นยังเกาไม่ถูกที่ ลองคิดดูสิว่า การใช้บัตรให้ไปซื้อของที่รัฐจำหน่ายอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถเกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชนได้อย่างเต็มที่ เพราะพ่อค้าแม่ค้าที่ขายสินค้าอย่างอื่นก็ขายไม่ได้ พูดอีกอย่างคือ มีการหมุนเวียนของเงินเพียงรอบเดียวก็จบ ลักษณะอย่างนี้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนได้เลย แต่จะกลับสร้างความอ่อนแอให้กับประชาชนมากกว่า เราไม่เข้าใจเลยทำไมไม่ยอมให้เงินแก่ประชาชนไปเลย จะได้มีอิสระจะซื้ออะไรก็ได้ จะทำให้พ่อค้าแม่ค้าขายกะปิ กุ้ง ปลา ขายสินค้าได้บ้าง และจะเกิดการหมุนเวียนของเงินหลายรอบ”

ผู้วิจัยถาม: ท่านคิดว่าความเปลี่ยนแปลงของความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยภายใต้โครงการประชารัฐมีทิศทางไปทางใด

ผู้รู้ตอบ: “ก็มีบ้างแต่ก็ไม่มากนักที่จะลดลงบ้าง สาเหตุที่ว่ามีบ้างนั้น มองดูจากการที่ประชาชนศึกคักกับการแย่งกันเข้าคิวยาวเพื่อรอรับสิทธิเพื่อขอรับสวัสดิการแห่งรัฐกันมากมาย เหตุการณ์ลักษณะนี้ เรามองว่าอาจเป็นเพราะเขายากจน อาจจะมาจากปัจจัยอะไรไม่รู้ แต่ที่แน่ ๆ คือเศรษฐกิจตกต่ำเป็นอย่างมาก ลองคิดดูสิ ราคาขางจาก 80-100 บาท แล้วลงฮวบลงมาเป็น 3 กิโลร้อยอย่างนี้ แล้วประชาชนจะเอาเงินที่ไหนมาจับจ่าย หากรัฐบาลพยายามทำให้สินค้าของพวกเขามีราคาดีเมื่อไหร่ เมื่อนั้นแหละขบวนการก่อการร้ายจะไม่มีสิทธิเข้ามาปลุกปั่นประชาชนได้ ที่เป็นห่วงตอนนี้คือ มีการผูกขาดระหว่างนายทุนกับรัฐบาลหรือไม่ ที่จริงแล้วจะเป็นผลไม่หรืออย่างพารา หากมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แล้วส่งออก คิดว่าน่าจะช่วยให้เศรษฐกิจประชาชนจะดีขึ้นนะ”

ผู้วิจัยถาม: ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ความรุนแรงมากสู่ความรุนแรงน้อยหรือลดลงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีความเกี่ยวข้องกับโครงการประชารัฐอย่างไร

ผู้รู้ตอบ: “คำถามนี้น่าสนใจแต่เสียดาที่ทางรัฐบาลออกนโยบายโดยที่ไม่มีที่มาจากความร่วมมือของประชาชนรากหญ้า ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใหญ่โดยตรง ปัญหาของเขา เราต้องถามเขามากกว่าที่จะนั่งในห้องแอร์แล้วยกเมฆขึ้นมา ทำอย่างโน้นดีทำอย่างนี้ดี ในที่สุดประเทศชาติล่มจม เพราะว่านโยบายที่ดำเนินการวิเคราะห์ไปในลักษณะจากบนสู่ล่าง จะไม่เคยมีความสำเร็จเลยนะ เราเคยศึกษาอยู่เหมือนกันนะ รู้สึกว่าจะเป็นคำอธิบาย

จากนักวิชาการที่ชื่อว่า ทอมัส ไต นะครับ ท่านอธิบายว่า นโยบายที่เป็นลักษณะ ที่อบ ดาร์วินนั้น ประชาชนจะไม่ได้รับอะไรเลย”

10.10 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยกรณีศึกษาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้

การเสนอแนะจากงานวิจัยเพื่อให้เกิดความสงบสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้มีอยู่หลายท่านที่น่าสนใจ ผู้วิจัยหยิบงานวิจัยฉบับล่าสุดคือ เรื่อง การศึกษา สังเคราะห์ความรู้ด้านพหุสังคม ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ โดยณรงค์ ศรีสวัสดิ์ และ สุริยะ สะนิวา (2558) ซึ่งเสนอว่า

1) นโยบายด้านการเมืองการปกครองนั้น ต้องเป็นไปตามลักษณะของพหุสังคม วัฒนธรรม มีการบูรณาการที่มีความสัมพันธ์อย่างเข้มแข็งระหว่างระบบสังคมใหญ่ของรัฐ ไทยที่มีรัฐบาลรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กรุงเทพฯ และระบบสังคมย่อยของชนกลุ่มน้อยคน มุสลิมมาอยู่ปาดานีทั้งในแนวตรงและแนวนอน ซึ่งผู้นำอำนาจรัฐไทยจะใช้นโยบาย วัฒนธรรมเดียวไม่ได้

2) นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มผู้นำรัฐทุกระดับ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่า การพัฒนาสังคมไทยทั้งระบบใหญ่ของรัฐไทยและระบบย่อยของสามจังหวัด ชายแดนใต้ เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมอย่างมีแบบแผนที่ทำให้ประชาชนทุกชน ชั้นในสังคมมีการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น ต้องขจัดความเหลื่อมล้ำ ด้านรายได้ให้สำเร็จมากที่สุด

3) ในเชิงปฏิบัติการนั้นกลุ่มอำนาจรัฐระดับต่าง ๆ ต้องแปลงนโยบายสู่การ ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังตามกรอบของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยให้ประชาชนเป็นฝ่ายประเมินผลการดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ และ กิจกรรมทุกปีทุกงบประมาณ แล้วมีการรายงานผลถึงกลุ่มอำนาจรัฐในส่วนกลางทราบและ ตัดสินใจสั่งการด้านการบริหารจัดการสังคมต่อไป

4) งานวิจัยทุกสาขาเป็นกิจกรรมการแก้ปัญหาปริศนา งานวิจัยจึงให้องค์ความรู้ แบบจำลองหรือกระบวนการที่สมารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาของมวลมนุษย ชาติ

10.11 สรุปท้ายบท

เกี่ยวกับสามจังหวัดภาคใต้นั้น ปัญหาประวัติศาสตร์ที่ไม่ตรงกันและทางออกที่มี มากกว่าแค่การเจรจา สิ่งที่ต้องคำนึงเพื่อนำไปสู่สันติภาพนั้น เราต้องมองไปถึง 4 ประการ ที่สำคัญ คือ 1) รากของปัญหา 3 จังหวัดชายแดนใต้ เกิดจากการให้ความรู้ในแบบเรียน

ประวัติศาสตร์ของทางการที่คัดสรร-ตัดตอนข้อเท็จจริง เพื่อประโยชน์ในการปกครองของ รัฐมากกว่าสร้างความเข้าใจของคนในชาติ จนคนในพื้นที่และรัฐมองประวัติศาสตร์กันคน ละชุด 2) ประวัติศาสตร์ ‘ชาติ’ ไม่ยอมรับรู้หลักฐานที่เป็นพยานความมีตัวตนแท้จริงของรัฐ ปัตตานี ซึ่งมีความเป็นมาอย่างเอกเทศและยาวนานกว่าอาณาจักรสุโขทัย 3) “หลักของ ความสมานฉันท์ต้องเริ่มต้นจากการพูดความจริง” คือความเห็นของ อานันท์ ปันยารชุน ใน พ.ศ. 2547 ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (กอส.) และ 4) อดีตจะหมดสถานะเป็นระเบิดเวลาทันที เมื่ออดีตไม่เกี่ยวโยงกับ ปัจจุบัน แต่ถ้าอดีตยังคงเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อปัจจุบันไม่ทางใดทางหนึ่ง ย่อมไม่มีทางที่คน จะหยุดคิดถึงอดีต¹

รากของปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากการมองประวัติศาสตร์กันคน ละชุดของคนในพื้นที่และภาครัฐ นักวิจัย รอมฎอน ปันจอร์ บรรณาธิการศูนย์เฝ้าระวัง สถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ให้สัมภาษณ์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวในบทความ “เปิดปมร้อน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใครคือผู้ก่อเหตุ อะไรคือรากของปัญหาความ รุนแรง และการเจรจาเพื่อสันติภาพจะยุติเรื่องนี้ได้จริงหรือไม่”

ในวันที่รัฐบาล คสช. ตั้งทีม “क्रम. ส่วนหน้า” เพื่อหวังเข้าแก้ปัญหา ขณะที่หลาย ฝ่ายหวังให้สันติภาพเกิดขึ้นด้วยการหันมาเปิดหน้าเจรจา แต่ดูเหมือนว่าวันนี้และไม่กี่วัน ก่อนหน้า ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เช่นเดียวกับบาดแผลของผู้คนในพื้นที่ ที่ หลายกรณีไม่ได้รับการชำระสะสาง หรือถูกจัดเป็นคดีประเภท “ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็น ผู้กระทำความผิด” การกลับมาทบทวนประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมา น่าจะช่วยให้เกิดความ เข้าใจ เพื่อเป็นกุญแจไขสู่ “อนาคต” ที่สันติได้ “ความหลากหลายในความไม่หลากหลาย ของประวัติศาสตร์” ในแบบเรียนไทย จาก พ.ศ. 2520 ถึงยุค คสช. ในงานวิจัย “เนื้อหา ความเป็นพหุวัฒนธรรมในแบบเรียนไทย” โดย จิติมติ อापัทธนานนท์ ที่ได้ศึกษาแบบเรียน ระดับประถมศึกษาตั้งแต่ปีที่ 1-6 ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2544 จำนวน 30 เล่ม จากหลายสำนักพิมพ์ รวมถึงแบบเรียนที่ผลิตใน พ.ศ. 2520-2521 ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า แบบเรียนไทยยุคใหม่นำเสนอเนื้อหาที่มีความหลากหลายทาง วัฒนธรรมมากกว่าแบบเรียนในอดีต เนื้อหาในแบบเรียนฯ พ.ศ. 2551 มีการกล่าวถึงความ หลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น แต่ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ที่ปรากฏใน แบบเรียนส่วนใหญ่แล้วเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น อาหาร ภาษา การแต่งกาย สถาปัตยกรรม นอกจากนี้ ส่วนใหญ่ยังมองวัฒนธรรมเป็นสิ่งตายตัว จิติมติ ขยายความ

---

¹ <https://themomentum.co/momentum-feature-missing-history> (สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2561).

“วัฒนธรรมเป็นสิ่งตายตัว” ว่าเกิดจากการมองวัฒนธรรมแบบเหมารวม เช่น การพูดถึงชาวมุสลิมก็จะนึกถึงเพียงอาหารและการแต่งกาย ซึ่งเป็นการจัดประเภทวัฒนธรรม ทำให้เป็น “มาตรฐาน” หรือกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในรูปแบบหนึ่งพร้อมกับตั้งข้อสังเกตว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ได้รับการอ้างอิงถึงมักจะเป็นวัฒนธรรมที่ “ขายได้” ที่ให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว

ขณะที่วัฒนธรรมที่มีความสลบซับซ้อน เป็นความสัมพันธ์ของคนหรือเป็นผลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งนอกจากจะ “ขายไม่ได้” แล้ว ยังเป็นสิ่งที่บั่นทอนความชอบธรรมของรัฐ เนื้อหาวัฒนธรรมเช่นนี้จะไม่ถูกบรรจุในแบบเรียน แต่แบบเรียนไม่มีการกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมทางอำนาจของคนต่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งของคนต่างวัฒนธรรม เช่น แบบเรียนไม่มีการกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมหรือการเอาเปรียบระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชาวเขา ชาวเล ชาวมุสลิม บทสรุปของงานวิจัยดังกล่าว มีเนื้อหาบางตอนระบุถึงท่าทีของรัฐในแบบเรียนต่อวัฒนธรรมของชาวมุสลิมว่า “ในกรณีของชาวมุสลิม อาจมีการยอมรับเรื่องของอาหาร เช่น ชาชัก โรตีสายไหมไก่ แต่ไม่ยอมรับการเรียกร้องเรื่องวันหยุดตามหลักศาสนา”

เมื่อกลับมามองที่ปัจจุบัน หลังกระทรวงศึกษาฯ ปรับวิธีการสอนวิชาประวัติศาสตร์ใหม่ (เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2558) เพื่อให้นักเรียนมีความรักชาติ ปลูกฝังจริยธรรม เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี และประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ภายใต้ค่านิยม 12 ประการที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ให้นโยบายไว้ แม้วิธีการสอนจะเปลี่ยนไป แต่ดูเหมือนในแง่ของเนื้อหา “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” จะไม่ต่างจากเดิม

ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในงานวิจัย และความจริงที่เกิดขึ้นจากการปรับวิธีการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของกระทรวงศึกษาฯ ที่เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้เรานึกย้อนกลับมาทบทวนและสำรวจตัวเองเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมกับคิดถึงบทสรุปตอนท้ายของงานวิจัยข้างต้นที่ว่า ถ้าการบังคับให้ทุกคนต้องเหมือนกันเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในอดีตเพื่อความเป็นเอกภาพ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็เป็นเครื่องมือของรัฐเช่นเดียวกัน และเป็นเครื่องมือที่ถือว่าเหมาะสมกับยุคสมัยนี้ ที่ความมั่นคงของรัฐขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและค่านิยมเรื่องสิทธิมนุษยชน

เราจะต้องไม่ปิดบังประวัติศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประวัติศาสตร์ในรูปแบบเรียนอาจทำให้คนเข้าใจว่า “ความเป็นชาติ” ของไทยมีที่มาเริ่มจากอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ หากละเลยที่จะพูดถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเก่าแก่มากกว่าอาณาจักรสุโขทัย

สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนถึงประเด็นข้างต้นในบทความ ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” 3 จังหวัดชายแดนใต้ รัฐปัตตานีใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่า “รัฐสุโขทัย” ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ matichonweekly.com ว่า ยะลา-ปัตตานี คือบริเวณที่มีหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของคาบสมุทรแหลมทองทางภาคใต้ของประเทศไทย มีอายุหลายพันปีมาแล้ว และเป็น “รัฐ” เอกเทศในเครือข่ายของ “ศรีวิชัย” ที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัย แต่ประวัติศาสตร์ “ชาติ” ไม่ยอมรับรู้หลักฐานที่เป็นพยานความมีตัวตนแท้จริงของรัฐปัตตานี ซึ่งมีความเป็นมาอย่างเอกเทศและยาวนานดังกล่าว มีหน้าซำยังดูถูกดูแคลน แสรหลอว่า เป็นพวก “แขก” แปลกหน้าเป็นผู้อาศัย แล้วปลุกปั่นกลั่นแกล้งก่อให้เกิดวิวาทบาดหมางอย่างรุนแรงสืบเนื่องยาวนานมานับร้อย ๆ ปีมาแล้ว

จากความเข้าใจประวัติศาสตร์ที่บิดเบี้ยว ได้กลายเป็นที่มาของการดูถูกผู้คนในพื้นที่นี้ จนเป็นชนวนให้เกิดความรุนแรง ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนว่า ผลของการดูหมิ่นถิ่นแคลน ก็เกิดปฏิกิริยาตอบโต้เป็นระยะ ๆ ล่าสุดมีปัญหาขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2546 ต่อเนื่องถึงต้นปี พ.ศ. 2547 (ซึ่งเกิดกรณี “ตากใบ”-ผู้เขียน) จนปัจจุบัน มีผู้พยายามเรียกร้องให้ลดความรุนแรงลงหลายกลุ่มหลายเหล่า แต่ความรุนแรงถึงชีวิตยังไม่ลดละ มีแต่จะร้าวฉานบานปลายขยายวงกว้างขึ้น เพราะความไม่เข้าใจประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งบอกความเป็นมาอย่างมีหลักฐานไม่ใช่สร้างจินตนาการของลักษณะ “ล้าหลัง-คลั่งชาติ”

ส่วนความเป็นไทย ไฟใต้ ทางออก ในสายตาอานันท์ ปันยารชุน ช่วงหลังเหตุการณ์ตากใบนั้น จากเหตุการณ์ระเบิดที่ร้านก๋วยเตี๋ยว ระเบิดนครปฐม หน้าตลาดโต้รุ่ง เขตเทศบาลเมืองปัตตานี เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2559 ที่ผ่านมา รอมฎอน ปันจอร์ บรรณาธิการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch)² ตั้งข้อสังเกตต่อเหตุการณ์ดังกล่าวว่า เป็นการก่อเหตุในวันครบรอบ “เหตุการณ์ตากใบ พ.ศ. 2547” ที่เป็นโศกนาฏกรรมและความเจ็บปวดที่ยากจะลืมของคนในพื้นที่ หลังเจ้าหน้าที่รัฐเข้ากวาดจับและสลายการชุมนุม จนมีผู้เสียชีวิตกว่า 70 คน

ข้อสังเกตของ รอมฎอน ปันจอร์ ชวนให้นึกถึงคำปราศรัยของ อานันท์ ปันยารชุน ที่ขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ในงานดินเนอร์ทอล์กเพื่อระดมทุนช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 หรือหลังจากเหตุการณ์ตากใบ

---

² รอมฎอน ปันจอร์ บรรณาธิการเว็บไซต์ Deep South Watch นำเสนอในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่า กว่า 12 ปีที่ผ่านมาของความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเทศไทยได้สร้างถ้อยคำขึ้นมาจำนวนมาก เพื่อซ่อนเร้นความต้องการทางการเมืองของขบวนการปลดปล่อยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ปาตานี โดยมีจุดประสงค์ไม่ให้ต่างชาติแทรกแซง ในขณะที่ฝ่ายขบวนการก็สร้างสรรค์ถ้อยคำที่ท้าทาย.

เกิดขึ้น 274 วัน แม้คำปราศรัยของ อานันท์ ปันยารชุน จะผ่านมากกว่า 12 ปี แต่หลายประเด็นที่เขาพูด ได้ฉายให้เห็นภาพปัญหาในวันนี้ และอาจถึงทางออกในอนาคต

เกี่ยวกับความเป็นไทยก็มีความสำคัญ ทั้งนี้ อาณาจักรประเทศไทยขณะนี้เริ่มต้นจากอาณาจักรสุโขทัยดั้งเดิมจะมีคนไทยอยู่ในพื้นที่นี้หรือเปล่าก็ไม่อาจทราบได้ ตอนนั้นผืนแผ่นดินที่เรียกว่าสุวรรณภูมิก็มีแต่คนพม่า คนมอญ คนเวียตนาม คนเขมร แต่เราลืมไปว่า ดั้งดำนล่างนั้นเป็นคนมลายู รัฐมลายูนี้เขามีมาช้านาน เขาพูดภาษามลายู เขามีเชื้อชาติมาเลย์ เขาพูดภาษามลายูก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทย และตอนนั้นเขาอาจจะเป็นอาณาจักรศาสนาพุทธ ต่อมาเป็นอาณาจักรศาสนาฮินดู และเปลี่ยนมาเป็นอาณาจักรศาสนาอิสลาม เขาไม่ได้เป็นคนพลัดถิ่น ในประวัติศาสตร์ของไทย 500-600 ปี นั้น สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายมาก ที่นั่งอยู่ในที่นี้ เมื่อมีการถามว่ามีใครที่คนที่ไม่ใช่เลือดเนื้อต่างชาติหรือต่างชนชาติเลย แต่เราเป็นไทยใหม่ เป็นเพราะเรารู้สึกเป็นไทย เรารักแผ่นดินไทย เรารักสถาบันไทย เรามีความสุขอยู่ในแผ่นดินไทย คนไทยมีทั้ง ไทย-จีน ไทย-เขมร ไทย-อาหรับ ไทย-พม่า ไทย-มอญ ไทย-ไทใหญ่ ไทย-ลาว ไทย-โปรตุเกส ไทย-มลายู ไทย-ญี่ปุ่น และเดี๋ยวนี้ไทย-ฝรั่งก็เต็มไปหมด เราลืมประวัติศาสตร์ไปแล้ว

การเสนอทางออกเพื่อสันติภาพให้กับไฟใต้ขึ้น หลักของความสมานฉันท์ต้องเริ่มต้นจากการพูดความจริง ถึงแม้บางครั้งบางคราวความจริงจะเป็นสิ่งที่กระเทือนจิตใจคน แต่เราต้องใจกว้าง มาแบ่งว่าพวกเขาพวกเขา มาถือว่าเขาเป็นศัตรูไม่ได้ หลักการความสมานฉันท์คือ มันมีความขัดแย้งระหว่างคนสองกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน จนมันบานปลายกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนสองกลุ่ม หน้าที่ของรัฐต้องไม่ไปเสริมสร้างให้มีความแตกแยกเพิ่มมากขึ้น รัฐต้องไม่ถือว่าใครเป็นศัตรู ทั้งสองกลุ่มเป็นพสกนิกรทั้งคู่ หน้าที่ของรัฐต้องเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี บนพื้นฐานของความจริง บนพื้นฐานของความยุติธรรม และบนพื้นฐานของความกล้ารับผิดชอบ กระบวนการก่อการร้าย กระบวนการที่เราเรียกว่าแบ่งแยกดินแดนของเมืองไทย หัวใจก็มีอยู่ไม่กี่คน ส่วนใหญ่จะใช้เป็นในเรื่องของการต่อรองว่า ขอให้เขามีส่วนในการปกครองตัวเอง ขอให้เขามีส่วนกำหนดชะตาชีวิตของเขาเองบ้าง แต่เมืองไทยแปลก คนไทย-พุทธที่อยู่ 3 จังหวัดภาคใต้เป็นคนกลุ่มน้อย คนกลุ่มใหญ่เป็นคนมุสลิม แต่ถ้าเมื่อดูทั้งประเทศแล้ว คนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นคนกลุ่มใหญ่ แต่คนมุสลิมเป็นคนกลุ่มน้อย เราต้องหาความสมดุล เป็นเรื่องของการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยอมรับในสิ่งที่เป็นอย่างจริง ยอมรับความผิดพลาดที่มีมาในอดีต

ส่วนรากของปัญหาการศึกษา และการกล้าเผชิญหน้าความจริงจากตำราเรียน ประวัติศาสตร์อันบิดเบี้ยว ความจริงที่ถูกปกปิดของรัฐปัตตานี และคำปราศรัยของ อานันท์

ปีนยารชุน เมื่อ พ.ศ. 2548 ซึ่งฉายให้เห็นรากของปัญหาไฟใต้ คำถามคือ เราจะถอน “ราก” ปัญหาได้อย่างไร

บางส่วนของคำบรรยายในโครงการสัมมนาวิชาการเรื่อง “รัฐ ความรุนแรง ทางออก และพลังการเปลี่ยนแปลง” โดย ศ. ดร.ธงชัย วินิจจะกุล ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2548 น่าจะตอบคำถามข้างต้นได้เป็นอย่างดี การแก้ปัญหาระยะยาวที่สุดเลยคือ คนในสังคมไทยอยู่กับมรดกของประวัติศาสตร์และของรัฐที่ไม่เข้าใจว่ารัฐหนึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรัฐเดี่ยวที่เหมือน ๆ กันหมด ความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมค่อนข้างแคบ หรือ “แคบ” เลย ซึ่งเรื่องนี้ไม่มีทางแก้ยกอื่น นอกจาก education (การศึกษา)

หากปัญหาภาคใต้ในวันนี้เกิดจากสิ่งที่เคยเป็นมาในอดีต ศ. ดร.ธงชัย วินิจจะกุล ชี้ว่า วิธีที่จะจัดการอดีตได้คือการเผชิญหน้าความจริง โดยพื้นฐานและหลักการคือ เผชิญกับอดีต ให้ความหมายและอธิบายว่าอะไรจะรับ อะไรจะไม่ต้องสนใจ เลี่ยงกัน เช่น เราเข้าใจแล้วว่าเกิดการ discrimination (การแบ่งแยก) มีการดูถูกดูหมิ่นคนภาคใต้อย่างมหาศาล เราต้องแก้ตรงนี้

จากแบบเรียนที่ถูกสร้างเพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคมมากกว่าจะให้ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจ จากบาดแผลเก่าและความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่รัฐในอดีตที่ทิ้งไว้ ตั้งแต่กรณีการหายตัวอย่างลึกลับของหะยีสุหลง ทนายสมชาย นีละไพจิตร จนถึงกรณีตากใบ พ.ศ. 2547 ซึ่งยังไม่เคยมีการชำระสะสางจนจบสิ้นกระบวนการ

อดีตที่ผิดพลาดและค้ำคา ล่วงมาถึงปัจจุบันอันรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ส่งผลต่อคนทุกฝ่ายอย่างน่าเห็นใจ ไม่ว่าจะเป็น คนไทย-มุสลิม คนไทย-พุทธ หรือกระทั่งเจ้าหน้าที่รัฐเอง แม้การแก้ปัญหาด้วยการเดินหน้าเจรจากรัฐกับคนในพื้นที่อาจเป็นหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหา แต่หากดูอาการตามที่ว่ามา การรักษาโรคนี้อาจต้องกลับไปแก้ที่ “เหตุ” นั่นคือการเริ่มต้นสะสางแผลเก่าในอดีตที่ทิ้งไว้ และสร้างความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ ซึ่งว่ากันว่าเป็น “ราก” ของปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สิ่งที่ต้องยอมรับอีกประการหนึ่งคือ หนังสือเล่มนี้ ไม่ใช่เป็นยาวิเศษที่สามารถแก้ไข ปัญหาได้หมดทุกอย่างได้ ทั้งนี้ ความซับซ้อนของปัญหานั้น มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นเพียงแนวทางหนึ่งที่ต้องประกอบด้วยวิธีแก้ปัญหา จากตำราต่าง ๆ อีกหลาย ๆ เล่มจึงจะเกิดความสมบูรณ์ได้